

תוכן העניינים

ז	פתח דבר
ח	על פרקי הספר
יג	תודות
	שער ראשון: סוגיות תאורטיות: צדק מאחה ורב־תרבותיות
	טלי גל
3	הפיתוח התאורטי של גישת הצדק המאחה – הקיים והחסר
	רון שפירא
	התרבות והמסורת הקהילתית ככלי המסייע למערכת
28	אכיפת החוק
	אורי ינאי ושאוקי עדווי
	מסורות ליישוב קונפליקט פלילי: מה בין 'סולחה'
51	ובין הליך 'צדק מאחה'
	שרי גרבלי
	הזדמנויות לאיחוי הפגיעות ולתיקון הנוזקים תחילה:
76	תהליכי צדק מאחה בהליך הפלילי לנוער בישראל
	שער שני: חכמת המעשה
	שקמה ניצן־בירן וויקי שרזמן
101	צדק מאחה בשירות המבחן למבוגרים
	עזי נבון
	קבוצת דיון משפחתית (קר"ם) וצדק מאחה:
123	הלכה למעשה
	רינה ריטר ושאוקי עדווי
133	גישור בין חרדים (פוגעים) ובין ערבים (נפגעים) כמקרה לדוגמה

- ליאת שוסטרייזני ואסתי שחף-פרידמן
 144 צדק מאחה ושיח מאחה ברשות לשיקום האסיר
 פני לייסט, דליה טאובר וכרמית קלר-חלמיש
 175 הייתכן צדק מאחה בפגיעות מיניות?

שער שלישי: 'צדק מאחה' ו'שיח מאחה'

- יאיר רונן
 201 על התעלות ושיח מאחה: אתגר ההיענות ל(אח שהפך ל)אחר
 בת-עמי ברוט
 233 צדק מאחה בסכסוכים פוליטיים – בין הפרטי לקולקטיבי
 דליה טאובר
 מזירה משפטית לזירה חברתית: בניית הסכמות בדבר
 256 עקרונות הצדק המאחה ואימוצן באמנה
 אורי ינאי
 282 מעקרונות 'צדק מאחה' ליסודות 'שיח מאחה' בישראל

נספחים: תכניות 'צדק מאחה' בישראל

- אפי ברוור
 299 מעורבות שירות המבחן לנוער בפיתוח הצדק המאחה
 מאיר-דב ברקוביץ (ברקו)
 307 שילוב עקרונות צדק מאחה במשטרת ישראל
 נורית בכרך, נאוה קידר וגלי פילובסקי-מנקס
 הפעלת תכנית קהילתית של צדק מאחה בהליך הפלילי
 312 במרכז'מוזאיקה', המרכז ליישוב סכסוכים בהסכמה
 318 על המחברים

פתח דבר

המושגים 'צדק' ו'עשיית צדק' הופכים מיום ליום לנושאים חברתיים מרכזיים ורגישים. אנשים, קבוצות וקהילות מבקשים שייעשה עמם ובעניינם 'צדק'. לכאורה מצוי הנושא בתחום החוקי, המשפטי, אולם משמעותם של 'צדק' ו'עשיית צדק' התרחבו למישורים רבים ורחבים יותר.

במוקד ספר זה מושג חדש, 'צדק מאחה', המשתלב ונקלט במערכות משפט וחברה בישראל. לעומת צדק מעניש, המאפיין את מערכת אכיפת החוק והמשפט, צדק מאחה מציע נתיב חלופי ליישוב סכסוך, לפתרון קונפליקט ול'תיקון' מצב חברתי לקוי, סוטה, הנובע מביצועה של עברה. הליך 'צדק מאחה' מאפשר, ולעתים מעודד, מפגש בין בעלי הקונפליקט הנכונים לפתור אותו באורח וולונטרי, בטוח ומכובד.

מפגשי צדק מאחה מקבילים למערכת המשפט ולעתים משלימים אותה. במישור הפלילי נועדו היוועדויות צדק מאחה לתקן מעשים פליליים, חלקם חמורים, ולשרת בכך לא רק את נפגע העברה ואת עובר החוק שפגע בו, אלא את הקהילה. מאחר שמדובר בתגובה לפשיעה, תהליכי צדק מאחה מעוררים סוגיות חשובות הנוגעות הן לעצם יעילותם בהפחתת פשיעה ובהטבת מצבם של נפגעי עברה, והן באופן שבו הם עונים על האינטרסים החברתיים הנוצרים כתוצאה של ביצוע עברה. במדינות רבות בעולם פועלות תכניות צדק מאחה כתגובה לעברות שונות, החל מעברות ראשונות שביצעו קטינים וכלה בעברות החמורות ביותר שבספר החוקים. גם בישראל מתקיימות, עוד מתחילת שנות התשעים, תכניות צדק מאחה, ובשנים האחרונות ביתר שאת. ספר זה הנו קובץ ראשון המתאר את כלל העשייה בתחום הצדק המאחה בישראל ואת התוכנות הנובעות מהפעלת הגישה בהקשר הישראלי. לספר שלושה שערים וכן נספחים. בשער הראשון מוצגים המושג 'צדק מאחה' ומשמעותו, ונבחן בו הרקע התאורטי-מושגי שבבסיסו. הפרקים בשער זה מתייחסים להיבטים הרבות-רבתיים המאפיינים את החברה הישראלית. בשער השני, חכמת המעשה, נבחן הניסיון שנצבר בישראל בתחום עשיית ה'צדק'. מוצגות בו יוזמות ממלכתיות ווולונטריות שיסדו ופיתחו תכניות בתחום הצדק המאחה בפריסה רחבה של הקשרים – נוער ומבוגרים; עברות מין; הליכי צדק מאחה בתוככי בית הכלא

ובקהילה. בשער השלישי מורחב התחום מן הזירה המשפטית ומן המיקוד הפלילי של המושג לזירה החברתית. נדונה בו הרחבת ה'צדק מאחה' ל'שיח מאחה', שיח שכוונתו לעודד דיון חברתי ללא כפייה תוך שיתוף הציבור ועידודו לפתוח הליכים לשיח חברתי בטוח, מכובד ומועיל. בנספחים מוצגות בקצרה תכניות המשקפות את אימוץ הצדק המאחה בתחומים מגוונים וחשובים בישראל. תכניות אלו הוצגו בימי עיון שעסקו בנושא, ותיאוריהן נערכו לצורכי ספר זה.

על פרקי הספר

את השער הראשון, שעניינו סוגיות תאורטיות, פותחת טלי גל בפרק המציג את המושג 'צדק מאחה', מגדיר את הגישה החברתית-משפטית שבבסיס מושג זה ואת משמעותו וכן את התהליך המושגי-תאורטי שאפיין את פיתוח הגישה תוך התייחסות לתחום הפלילי. בתחום זה נועדה גישת הצדק המאחה ליישב את הקונפליקט הפלילי בין עובר החוק שביצע עברה לבין נפגע העברה, וברקע הקהילה, שגם היא נפגעה בשל ביצוע העברה בקרבה. הפרק פותח בהסברים תאורטיים ומרחיב לתחומים משקים, ובעיקר לתועלות שבאימוץ הליכי צדק מאחה. התועלות מפורטות בפרק זה מתוך זיקה לסוגיות שידונו בפרקים הבאים.

השופט רון שפירא עוסק בשילוב הליכי צדק מאחה, הליכי סולחה והליכים קהילתיים אחרים בתוך ההליך הפלילי. השופט שפירא מתייחס לחשיבותה של פעילות קהילתית במניעת עברות בכלל, וביישוב סכסוכים בקהילה לאחר ביצוע עברות בקרבה. לדעתו, תרומתה של פעילות קהילתית זו עשויה, בין השאר, להפחית את העומס הרב המוטל כיום על מערכת אכיפת החוק ומערכת המשפט. בפרק זה מציג השופט שפירא שלושה מקרים שונים שבהם נעזרו בתי המשפט במוסדות הקהילה כאמצעי המסייע לבית המשפט לסיים הליך פלילי בדרך שמנעה את המשך הסכסוך. הדגש בהחלטת בית המשפט היה במניעת פגיעה נוספת והיעזרות בגורמי הקהילה ליישוב הסכסוך והפחתת הסיכוי להתלקחותו המחודשת. בין השאר מעלה השופט שפירא את חשיבותה של ה'סולחה' המקובלת בקרב האוכלוסייה המוסלמית והדרוזית – כדרך קהילתית למניעת החמרת סכסוך בכלל, ושיכוך עימות פלילי בפרט. בנושא זה מתמקד גם הפרק הבא בשער זה.

אורי ינאי ושאווי עדווי דנים במסורת הסולחה. הפרק מתמקד בשלבים ובנהגים שהיו מקובלים בעבר, וחלקם מקובל גם כיום, כדי לפתור סכסוכים, כולל סכסוכים פליליים ואלים, בדרך מכובדת ומהירה שתאפשר המשך החיים הקהילתיים ביישוב. במוקד הפרק תיאור מסורת ה'סולחה', תוך הדגמה מאירועים שהתרחשו

בשנים האחרונות בצפון הארץ, והשוואת מאפייניה של הסולחה המסורתית למאפיינים של צדק מאחה המופעלים בישראל כיום.

צדק מאחה נועד להציע דרך ליישוב סכסוכים. עברה פלילית יוצרת קונפליקט בין עובר החוק שביצע את העברה לבין האדם שבו פגע, קרבן העברה. עברה פלילית יכולה להיות נגד גופו של אדם או נגד רכושו. שירות המבחן לנוער היה הגוף הראשון בישראל שאימץ את עקרונות הצדק המאחה ומפעיל תכנית המפגישה את הנער, עובר החוק, עם נפגע העברה בניסיון לתקן את העוול שנעשה. הליך ההפגשה, ההיוועדות בין השניים מחייב הכנות רבות המתבצעות בידי קציני מבחן הנקראים בשם 'מתאמי צדק מאחה' או 'מגשרים'.

שרי גרבלי מציגה את ההליך, כפי שהוא מתבצע בשירות המבחן לנוער מאז תחילת שנות התשעים, ואת ההזדמנויות לתיקון ואף איחוי נזקים ופגיעות שגרמה עברה פלילית שביצעו נערה או נער. פרק זה נועד להאיר את הצד המקצועי שבבסיס הפעלתם של הליכי צדק מאחה בשירות המבחן לנוער. בפרק מוצגים הליכים המתקיימים בהיוועדויות שיוזם ומנהל שירות המבחן לנוער. הפרקטיקה שם הוכיחה את הצורך ברגישות תרבותית ובין-תרבותית בכל הקשור להיוועדות עובר חוק ונפגע עברה הבאים מרקע תרבותי שונה. נוסף על כל אלה מוצגות בפרק תגובות אופייניות למי שהשתתפו בהליך, והתחושה המלווה אותם שאכן נעשה 'צדק' בעניינם, וכי ההיוועדות בין עובר החוק לנפגע העברה סייעה לסיום הקונפליקט מבלי להגיע לאולם המשפט.

במוקד השער השני מצויה חכמת המעשה. העקרונות, השיקולים והלבטים שהוצגו בשער הראשון זוכים בו להארה ולהדגמות. חמשת פרקיו מתבססים על הניסיון שנצבר בהפעלת היוועדויות צדק מאחה לסוגיהן במדינת ישראל.

שקמה ניצן-בירן וויקי שרזמן, המנחות הליכי צדק מאחה בשירות המבחן למבוגרים, מציגות את עקרונות השילוב של צדק מאחה ויעדים בתכניות שירות המבחן למבוגרים בישראל. שירות המבחן למבוגרים מטפל בעוברי חוק שבית המשפט הורה לבצע בנוגע אליהם אבחון פסיכו-סוציאלי ולאחר את הנסיבות שהביאו אותם לכיצוע העברה שבה הם מואשמים, ולהגיש לבית המשפט תסקיר בעניינם. לעתים, כאשר עובר החוק מביע חרטה וצער על העברה שביצע ומקבל אחריות מלאה למעשה ולתוצאותיו, רשאי שירות המבחן למבוגרים, בהסכמת הצדדים, להציע לקיים ביניהם מפגש – 'היוועדות' – בסביבה בטוחה ומכבדת במסגרת תכנית גפ"ן (גישור פוגע-נפגע). כוונת הליך זה לאפשר לצדדים לבוא בדברים וליזום דרך 'לתקן' את העברה וליישב את הקונפליקט הפלילי ביניהם. בשל היכרותו עם ההליך, לעתים יציע בית המשפט לקיים הליך צדק מאחה, אך על פי רוב שירות המבחן הוא שממליץ על ביצועו. אם התקיים ההליך, ידווח שירות

המבחן למבוגרים לבית המשפט על תוצאותיו ועל הסכם האיחוי בין עובר החוק לנפגע העברה. הליך צדק מאחה שמבצע שירות המבחן למבוגרים מצוי אפוא בחסות בית המשפט.

עזי נבון מציג את מודל קד"ם (קבוצת דיון משפחתית) ואת תרומתה של העמותה שהוא עומד בראשה להטמעת מודל התערבות זה בחברה בישראל. המודל נועד ליצור שותפות והסכמה בין כל הגורמים המטפלים בנער. במרכזם ניצבים כמובן הורי הנער(ה), משפחה מורחבת, גורם מפנה ואנשי מקצוע אחרים. יעדה של שותפות זו ליצור תכנית טיפול שתהא מוסכמת על כל הגורמים. למודל זה של שיתוף הורים ומשפחה בקבלת החלטות יש שימושים שונים. בפרק זה נדונה ההתמודדות עם האתגר שהציבו נער או נערה שעברו על החוק וביצעו עברה. כוונת התכנית היא שבני המשפחה הגרעינית והמורחבת יהיו שותפים לא רק לדאגה לבעיה שעלתה עם ביצוע העברה אלא גם למציאת דרכים לפתרונה. עמותת קד"ם מתמחה בתכנית זו, המתוארת ונדונה בפרק זה תוך הבחנה בין גישת קד"ם לעקרונות צדק מאחה, המייחסים מקום מרכזי גם לנפגע העברה.

רינה ריטר ושאווי עדווי מדגימים אירוע פלילי שבו פגעו שני צעירים יהודים ברכביהם של סטודנטים ערבים שלמדו במכללה אקדמית בצפת. עוברי החוק במקרה זה הם קטיין (בטיפול שירות המבחן לנוער) ובגיר (בטיפול שירות המבחן למבוגרים). נפגע אחד שרכבו הושחת הוא מוסלמי, והנפגע האחר, שרכבו הוצת, הוא נוצרי. הפרק מתמקד בהליך שליווה את ההתייחסות לאירוע קשה זה ולתוצאותיו. פרטי האירוע עוררו עניין רב בציבור ובתקשורת. הדרך שאימץ שירות המבחן בניסיון לטפל בקונפליקט, ואולי גם לפתור אותו וליישב סכסוך רגיש זה, מתוארת בידי מי שניהלו את ההליך וביצעו אותו לפרטיו. בהליך היו מעורבים משפחות הנפגעים, הפוגעים, נכבדי דת ואחרים. ריטר ועדווי, שניהם קציני מבחן, מתארים את התנסותם.

ליאת שוסטרייזני ואסתר שחף-פרידמן דנות בקטינים המרצים את עונשם בכלא. לא נהוג לכלוא קטינים אלא אם כן ביצעו עברות המורות שבעטיין נדונו למאסר בפועל. במוקד הפרק מתוארת תכנית שפיתחה הרשות לשיקום האסיר בהשראת גישת הצדק המאחה, במטרה לסייע לאסירים הקטינים להשתלב בקהילה עם שחרורם מהכלא. התכנית, המובססת על מודל קד"ם (קבוצות דיון משפחתיות), משתפת לא רק את עוברי החוק אלא גם את משפחות הקטינים הכלואים וקהילות התמיכה שלהם, במאמץ לחזקם ולעודדם. כוונת התכנית לאפשר לקטינים האסירים, לבני משפחותיהם ולתומכיהם להיפגש – לעתים לראשונה מאז ביצוע העברה – ולדון בתנאים וברקע לביצוע העברה, לאפשר תהליך משותף של קבלת אחריות ולאתר את המשאבים אשר יסייעו לקטיין לשוב לקהילה בתום ריצוי העונש. גם כאן

מנחים את ההליך כללים מקצועיים וחברתיים שנועדו לסייע לא רק לקטין הכלוא אלא גם לבני משפחתו, הדואגים ליקירם ולעתידו.

הפרק המסיים שער זה עניינו הליכי צדק מאחה הנערכים בין מי שעברו עברות רגישות במיוחד ובין מי שנפגעו מהן – עברות מין. בשנים האחרונות מוגדרות עברות מין כעברות חמורות ביותר. ההליך המשפטי המתלווה להן מתואר לא אחת כהליך קשה ומשפיל, בעיקר בכל הנוגע לנפגעי העברה. פני לייסט, דליה טאובר וכרמית קלר-חלמיש צברו ניסיון רב בקיום קשר עם נפגעות תקיפה מינית שבוצעה לא אחת בידי קרוב משפחה בהיותן קטינות. מחקרים מורים שלא כל מי שנפגעו מינית אכן פונים למשטרה ומגישים תלונה על ביצוע העברה נגדם. האם ניתן לעשות צדק בעניינם בדרך חלופית, אחרת? היתכן דרך כזו? מה מאפייניה ושלביה? על ניסיון זה עומדות לייסט, טאובר וקלר-חלמיש בפרק זה.

השער השלישי, 'צדק מאחה' ו'שיח מאחה', מסכם את הקובץ. יאיר רונן מתמקד במושג 'התמסרות לאחר' כמרכיב מרכזי בעשיית צדק בין פוגע לנפגע. התמסרות פירושה התעלות אל מעבר לפרטי האירוע, המוליכה לעיצוב התייחסות חדשה, שונה, לאירוע העברייני שבבסיס הקונפליקט בין הצדדים, שהרי ספק אם התייחסות 'לעומתית' המקובלת במשפט תועיל לתיקון הקונפליקט. במקום טינה וזעם יכולים הפוגע וגם נפגע העברה לבחון הליך אחר, שנועד לתקן את העוול שאדם גרם לרעהו.

בבסיס פרק זה סיפורם של יוסף ואחיו. בהסתייעו בסיפור המקראי מבקש רונן להציג את השיח בין יוסף לאחיו, שפגעו בו קשות, כדרך לתיקון היחסים ביניהם, ואת יוסף, נפגע מעשיהם של אחיו, כמי שעובר תהליך של 'התעלות'. גישת הצדק המאחה, לטענת רונן, פותחת את הדלת בפני נפגעים לעבור תהליך של התעלות; ההתעלות, היא היא העומדת ביסודו של כל שיח מאחה, אף כזה היוצא מגדר ההקשר הפלילי אל עבר סכסוכים אחרים.

בהקשר רחב יותר מאתר רונן את הבסיס לקושי של גישת הצדק המאחה לחלחל למרכז השיח הציבורי, למרות עדויות מחקריות רבות על יעילותו. היסוד לכך, לטענתו, הוא השיח האינדיבידואליסטי, התועלתני, ואף הציני, הרווח בחברה המודרנית. שיח חלופי, המבוסס על נכונות להכיר בעשיית טוב זולת כמימוש האנושיות – בהשראת ויקטור פראנקל, המהאטמה גאנדי, נלסון מנדלה, מרטין לותר קינג ואחרים – והעצמתו יכול להביא לקידום גישת הצדק המאחה לחזית המשפט.

בת-עמי ברוט מרחיבה את היריעה מעבר לקונפליקט שבין מי שמבצע עברה פלילית לבין הנפגע 'שלו'. המחברת בוחנת את האפשרות ליישם הליכי צדק מאחה בסכסוכים וקונפליקטים פוליטיים, בעזרת שלושה מקרי מבחן שהתקיימו בהם ניסיונות לערוך שיח מאחה בין פוגע ונפגע. העימות בין פלשתינאים לישראלים

גובה נפגעים רבים. חרף התחושות הקשות המלוות את משפחות הנפגעים בסכסוך זה, מציגה בת עמי ברוט דמויות אשר למרות הפגיעה האישית בחרו לקיים שיח עם ה'צד השני' מתוך רצון ליישב את הקונפליקט, אגב גילוי ביטויים של התעלות, כהמשגתו של רונן. הקונפליקט אינו אישי, שהרי מדובר בסכסוך פוליטי מתמשך, אך המשמעויות הן אישיות, שהרי אנשים נפגעים במהלכו. הפרק מרחיב אפוא את התחום ומעשירו.

במשך תקופה ארוכה פעלה דליה טאובר בניסיון להציג את עקרונות הצדק המאחה ולהרחיבם לתחומי חיים רבים ומגוונים בארגונים ובהקהילות ישראל. יוזמתה נדונה בפרק זה. הרעיון של דליה טאובר היה לשלב אנשים, קבוצות וארגונים במאמץ להגדיר ולנסח אמנה חברתית שעקרונותיה מעודדים הידברות לשם פתרון קונפליקטים בקהילה, בין אנשים לבין עצמם ובין אנשים לרשויות. האמנה נועדה גם להרחיב את השיח החברתי באופן שיאמץ את עקרונות הצדק המאחה ובהם קבלת אחריות אקטיבית, העצמת הקהילה והסביבה וכיבוד הזולת. סיפורה של האמנה – חברים ושותפים לגיבושה, שלבי כתיבתה, הגורמים שעודדו את כתיבת האמנה ואלה שבלמו הליך זה – כל אלה מתוארים בפרק זה, שנועד להציג את עקרונות הצדק המאחה וחשיבות יישומם בזירות חברתיות רחבות ומגוונות.

ההרחבה החברתית עומדת גם בבסיס הפרק המסכם שער זה. לאור הדיונים בפרקים הקודמים דן אורי ינאי במושג הצדק תוך הבחנה בין צדק במשפט ובין צדק חברתי. צדק במשפט נעשה בחסות החוק ועל יסוד סמכות בית המשפט, שיקוליו ותקדימים מנחים. מהגדרתו, משפט גוזר החלטה, דין. משפט אמור לקבוע נחרצות מיהו ה'זוכה' ומי ה'פסיד' בו, ולכן לכאורה מחצית הפונים לבית המשפט יזכו בדין ומחציתם יפסידו. ספק אפוא אם מועיל לאמץ את עקרונות המשפט, בהתייחס לתחום הקהילה, בשיכוך קונפליקטים ובעשיית צדק חברתי. ראוי לחפש הליך חלופי שבו רבים יותר הסיכויים לסיים את הקונפליקט בתוצאה המוגדרת כ-WIN WIN, כששני הצדדים חשים כי זכו בהליך. סיום כזה יבטיח שהקהילה כולה תזכה שבעתים.

צדק חברתי נגזר אפוא מן האינטרסים האישיים, המשפחתיים והקהילתיים של כל אדם. אם האדם חש שהאינטרסים שלו, של ילדיו ושל משפחתו זוכים לתשומת לב ולמענה, הוא יחוש כי נעשה עמו צדק. למושג 'צדק חברתי' הגדרות רבות, רובן קשורות לתחושת הפרט שצרכיו ובקשותיו זכו להקשבה ואף למענה. ניתן אפוא להרחיב את גישת הצדק המאחה ועקרונותיה למישורים רחבים יותר, שבבסיסם שיח מאחה. שיח מאחה נועד לבטא אינטרסים, ביקושים ותקוות ולנסות למצוא להם מענה אישי או קהילתי, והכול בדרך של התדיינות מכובדת, קשובה ואוהדת. אם כן, שיח מאחה נועד לשכך קונפליקטים ועימותים.

אם הליכי צדק מאחה מועילים לפתרון קונפליקט אלים, פלילי, קל וחומר אמורים הליכי שיח מאחה למנוע ואף לפתור קונפליקטים ברמות שונות. במרכזם של הליכים אלה יחסים בין הבריות, אך גם בין אנשים לבין רשויות מקומיות וממלכתיות – ובלבד שיתקיים ביניהם שיח שיצמצם את ההסתברות להתפתחות קונפליקט ויעודד את איחוי הסכסוך אף טרם צאתו לדרך.

לספר שלושה נספחים, המתמקדים בניסיון שנצבר בישראל בתחום הנדון, בתרומתן החשובה של שתי עמותות המתמחות בתכניות צדק מאחה ובשתי מערכות ממלכתיות המשלכות צדק מאחה בתכניותיהן. הדברים שבנספחים מקורם בהרצאות שנישאו בכנסים שעסקו בצדק מאחה במסגרת 'שבוע הצדק המאחה', בחודש מאי 2012, באוניברסיטה העברית בירושלים, באוניברסיטת חיפה ובכית ברל.

הנספח הראשון, מאת אפי ברור, מציג את שילוב הליכי הצדק המאחה בעבודתו של שירות המבחן לנוער בישראל. הנספח מאת ס"ץ מאיר־דב ברקוביץ מעלה את מודעות משטרת ישראל לקיומם של הליכי צדק מאחה ושילובם בעבודת המשטרה כיום. הנספח השלישי, מאת נורית בכרך, נאווה קידר וגלי פילובסקי־מנקס, מתאר את הפעלת התכנית הקהילתית של צדק מאחה בהתייחסות לעברות פליליות במסגרת עמותת 'מוזאיקה'. בכרך, קידר ופילובסקי־מנקס צברו ניסיון רב בעבודתן בעמותה בטיפולה בעברות פליליות מורכבות ורגישות, וקווים לניסיון מופיעים בנספח תמציתי זה.

תודות

אנו מבקשים להודות לכל השותפים ליצירת ספר זה. ראשית, שלמי תודה לכל הכותבים שפרקיהם מצויים בספר, על הידע הרחב והתובנות החשובות שתרמו לנו ולקוראים, כמו גם על הסבלנות, ההבנה ושיתוף הפעולה בתהליך. למדנו מכם רבות. שנית, לצוות הוצאת מאגנס בהובלת חי צבר וד"ר אילנה שמיר על התמיכה, ועורכת הלשונית המצוינת דפנה בר־און שהלכה אתנו צעד צעד במקצועיות, בנעמיות ובסבלנות. לבסוף, אנו מודים לעמותת ק.ש.ת. – קידום שירותי תיקון (ע"ר) על הסיוע המשמעותי שאפשר את הוצאת הספר לאור.

על המחברים

נורית בכרך – עורכת דין, סגן פרקליט מחוז ירושלים לשעבר, מנכ"לית 'מוזאיקה'.
אפי ברוור – מנהל שירות המבחן לנוער, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
בוגר לימודי עבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית ומוסמך בעבודה סוציאלית מאוניברסיטת בר אילן. מדריך מוסמך ובעל תואר מומחה בתחום התקון. בוגר בית ספר 'מנדל' במסלול הכנת עתודה לסגל הבכיר של משרד הרווחה. פרסם כמה מאמרים בנושא נוער עובר חוק.

בת-עמי ברוט – דוקטור למשפטים, עורכת דין ומגשרת. פרקליטה במשרד המשפטים, ממונה על יחידת הסיוע לנפגעי עברה בפרקליטות המדינה ומנהלת את פורום נפגעי עברה של משרד המשפטים. מומחית לדין פלילי, סיוע לנפגעי עברה וצדק מאחה. בעבר התנדבה במרכז הסיוע לנפגעי תקיפה מינית בירושלים ובתכנית 'בצדק' – צדק מאחה בפגיעות מיניות.

מאיר-דב ברקוביץ' (ברקו) – משפטן, סגן ניצב במשטרה. ראש מדור נפגעי עברה במטה הארצי. בעבר שימש כקצין הייעוץ והחקיקה של מחלקת הנוער במטה הארצי ובתפקידים נוספים באגף החקירות והמודיעין. שותף להובלת תהליכים בין-משרדיים ופנים-משטרתיים מרכזיים בנושא אוכלוסיית הקטינים ונפגעי העברה, בעיקר בנוגע לנפגעי עבירות מין ואלימות במשפחה.

טלי גל – ד"ר למשפטים, חברת סגל בבית הספר לקרימינולוגיה באוניברסיטת חיפה. כיהנה כיועצת המשפטית של המועצה לשלום הילד. בעבודת הדוקטור שלה, בהנחיית פרופ' ג'ון ברייתווייט באוסטרליה, עסקה במעורבותם של ילדים נפגעי עברה בצדק מאחה. ספריה ומאמריה עוסקים בצדק מאחה, בזכויות ילדים ובחלופות להליך הפלילי.

שרי גרבלי – מוסמכת אוניברסיטת בן-גוריון בנגב בעבודה סוציאלית. קצינת מבחן בכירה בשירות המבחן לנוער במחוז הדרום מאז 1992. יזמה ופיתחה את בסיס הידע ושיטות ההתערבות בתחום של גישורי 'צדק מאחה' בשירות המבחן לנוער. מומחית בתחום התקון משנת 2004 בנושא 'צדק מאחה'.

דליה טאובר – אשת חינוך. מייסדת 'המרכז הישראלי לגישות מאחות', חברת הנהלה ומנחת תהליכי צדק מאחה בתכנית 'בצדק' – צדק מאחה בפגיעות מיניות. מנחה מסגרות חינוך וקהילה בהטמעת שיח מאחה, יו"ר המכון החינוכי הישראלי ע"ש יאנוש קורצ'אק. ביצעה מחקרים בתחום היוועדויות צדק מאחה בשירות המבחן למבוגרים.

אורי ינאי – פרופסור אמריטוס, האוניברסיטה העברית בירושלים, ביה"ס לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית. חוקר ומרצה בתחום המדיניות הציבורית ושירותי הרווחה המיועדים לנפגעי עברה וטרור בישראל ובעולם. מחקריו העלו את חשיבותם של היוועדויות צדק מאחה בין עוברי חוק ונפגעי עברה ועידוד שיח חברתי ככלי מרכזי ומועיל להשגת צדק חברתי.

פני לייסט – יו"ר 'בצדק' – תכנית צדק מאחה בפגיעות מיניות. מנהלת ומנחה תהליכים. הייתה רכזת ליווי בהליך הפלילי במרכז הסיוע לנפגעות אונס ותקיפה מינית בירושלים. בוגרת קורס לטיפול בנפגעי התעללות מינית בילדות. השתלמה בגישות מאחות בתחום החינוך במכון IIRP הבין-לאומי. עברה הכשרה של מתאמי צדק מאחה לנוער עובר חוק.

עזי נבון – בן קיבוץ חניתה, בוגר הטכניון בפיזיקה ומוסמך אוניברסיטת תל אביב במנהל עסקים, תא"ל (במילואים) בחיל האוויר, מגשר ומתאם קבוצות דיון משפחתיות (קד"מ). מקדם תכניות צדק מאחה למעלה מעשור ומשמש מנכ"ל עמותת 'קד"ם – ילדים ונוער', שמאז הקמתה קיימה מאות היוועדויות שבמרכזן בני נוער עוברי חוק. תלמיד מחקר לתואר דוקטור בקרימינולוגיה באוניברסיטת חיפה.

שקמה ניצן-בירן – בעלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית ותואר מוסמך בניהול משא מתן ויישוב סכסוכים. עובדת סוציאלית קלינית ומגשרת מוסמכת. מנהלת נפת תל אביב-יפו בשירות המבחן למבוגרים. מנחה בתכנית צדק מאחה. תלמידה לתואר דוקטור בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר-אילן.

שאוקי עדווי – קצין מבחן למבוגרים משנת 1982 וכיום מנהל נפה במחוז הצפוני של שירות זה. מילא תפקידים בכירים בעבודה אבחונית טיפולית, פרטנית וקבוצתית עם מטופלים עוברי חוק. מדריך עובדים ומאז 2004 משמש מנחה צדק מאחה, תחום שבו צבר ניסיון רב בעבודה טיפולית בקרב האוכלוסייה היהודית והערבית בגליל. בוגר החוג לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית ובעל תואר מוסמך בעבודה סוציאלית, מכללת תל חי.

גלי פילובסקי-מנקס – עורכת דין, מגשרת ומנחה בתכנית צדק מאחה ב'מוזאיקה'. בעבר סגנית בכירה לפרקליט המדינה וכיום בעלת משרד עצמאי.

נאוה קידר – עובדת סוציאלית, גמלאית משרד הרווחה. לשעבר מנהלת שירות המבחן לנוער. מנהלת מקצועית של תכנית צדק מאחה ב'מוזאיקה' משנת 2004.

כרמית קלר-חלמיש – עורכת דין ומגשרת, שימשה כרכזת ליווי בהליך המשפטי במרכז הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית בשרון. דוקטורנטית בתכנית ללימודי ניהול ויישוב סכסוכים ומשא ומתן באוניברסיטת בראילן, חוקרת תהליכי צדק מאחה במקרים של פגיעה מינית במשפחה. חברת הנהלה בתכנית 'בצדק' – צדק מאחה בפגיעות מיניות.

יאיר רונן – איש סגל אוניברסיטת בן-גוריון. חוקר, מרצה ומנחה בנושאי זכויות הילד, אימון, גישור, הדרה חברתית, זהות, צדק מאחה ועוד. יועץ ופועל לשינוי ולתיקון בתחומים אלה. השכלתו במשפטים ובחינוך. מאמן, מגשר ועורך דין.

רינה ריטר – בעלת תואר שני בעבודה סוציאלית. מומחית בתחום התקון. קצינית מבחן בכירה לנוער משנת 1984. עובדת בשירות המבחן לנוער עם קטינים עוברי חוק. משנת 2002 מנחה דיאלוג צדק מאחה ומובילה תכנית זו במחוז חיפה והצפון.

ליאת שוסטר-זיני – קרימינולוגית שיקומית, ראש תחום נוער וצעירים ברשות לשיקום האסיר. בעלת ניסיון רב-שנים בטיפול בפוגעים ונפגעים, מוסמכת לאבחון פוגעים מינית ולטיפול בהם, מנחת הליכי צדק מאחה (גישור פלילי).

אסתי שחף-פרידמן – ד"ר בקרימינולוגיה, עובדת סוציאלית, מרצה בכירה בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת לינאוס בשוודיה. בעלת ניסיון בסיוע להיוועדות עוברי חוק ולנפגעי אלימות. התמחותה בצדק מאחה זכתה להכרה בין-לאומית. מתמחה בחינוך, הוראה והנחיה של פרטים וקבוצות במונחי אחריות בין-אישית ובין-תרבותית, פרקטיקות לשוניות ותרבותיות המסייעות לבניית קהילה בטובה.

ויקי שרזמן – בעלת תואר שני בעבודה סוציאלית מהאוניברסיטה העברית בירושלים. סגנית קצין מבחן מחוזי ירושלים ואחראית על תחום הצדק המאחה בשירות המבחן למבוגרים בירושלים. מטפלת קבוצתית ופרטנית ומנחת עובדים. בעלת תואר 'מומחה בתחום התקון' ומגשרת מוסמכת.

רון שפירא – שופט, סגן נשיא בית המשפט המחוזי בחיפה. חבר בוועדה המייעצת לשר המשפטים לעניין סדר הדין הפלילי וראיות. עמית הוראה בפקולטה למשפטים ובבית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה. חבר במרכז לחקר פשיעה, משפט וחברה שבפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה וחבר במרכז למנהל ומדיניות ציבורית בבית הספר למדעי המדינה שבאוניברסיטת חיפה.